

Klik [hier](#) voor het originele artikel (p. 50)

VOED DE AUTONOMIE VAN LEERLINGEN

We weten, mede dankzij het onderzoek van Ryan en Deci dat het belangrijk is om leerlingen een gevoel van autonomie te geven. Maar wat moet je als leraar dan precies doen? Reeve & Jang zijn daar dieper in gedoken. Ze gingen heel precies na welke gedragingen leerlingen het gevoel van ruimte geven en welke hen juist te veel beknotten. Hun artikel laat zich lezen als een praktische gedragsgids voor het ondersteunen van de autonomie.

HET IDEE

Leraren kun je, als het om autonomie van hun leerlingen gaat, opdelen in 2 groepen:

ONDERSTEUNERS

CONTROLEURS

De eersten zorgen er niet alleen voor dat leerlingen meer autonomie ervaren, maar bevorderen ook hun *betrokkenheid, creativiteit, welbevinden en leerprestaties*. Best handig dus om te weten met welk gedrag jij dat allemaal kunt uitlokken, dus hoe je meer ondersteunend kunt zijn. Eerder onderzoek van Reeve leverde al een lijst met 21 gedragskenmerken van beide types op. Zo luisteren ondersteuners goed naar leerlingen en zijn de 'controlefreaks' meer van het zelf praten en sturen. Maar daarmee is nog niet bewezen dat elk van die gedragskenmerken 1-op-1 het gevoel van autonomie bij leerlingen bevordert dan wel dwarsboomt. Het zou immers een toevallig kenmerk kunnen zijn. Ter vergelijking: misschien dragen ondersteuners vaker blauwe kleren, maar dat betekent niet dat de kleur blauw leerlingen een gevoel van autonomie bezorgt. Reeve & Jang voerden een experiment uit om aan te tonen welke van de 21 gedragskenmerken ertoe doen voor een gevoel van autonomie bij leerlingen. Ze lieten leraren in opleiding in duo's samenwerken. De een kreeg de rol van leerling die met een 3D-puzzel patronen moest leggen; de ander kreeg de opdracht de leerling te helpen. De onderzoekers analyseerden het gedrag van de 'leraar' en vroegen de 'leerling' naar diens betrokkenheid en het ervaren gevoel van autonomie. Bovendien keken ze hoeveel patronen iemand had weten op te lossen (als maat voor leerprestaties).

AANWIJZINGEN EN COMPLIMENTEN

LOVE WHO YOU ARE

Er zijn een paar gedragskenmerken waarbij het effect 2 kanten op kan gaan.

- **Aanwijzingen geven** bijvoorbeeld. Je kunt leerlingen die vastzitten, een aanwijzing geven waardoor ze weer zelfstandig door kunnen. Maar als je aanwijzingen heel sturend zijn, beknot je leerlingen juist: ze kunnen het niet meer zelf uitzoeken, maar moeten jouw route volgen.
- Iets soortgelijks geldt voor het **prijzen van leerlingen**. Een compliment kan hun informatie geven dat ze op de goede weg zijn, dus fungeren als formatieve feedback. Maar het uitdelen van complimenten kan ook werken als beloning voor goed gedrag, met als pendant: kritiek als afkeuring van gedrag. Dat werkt averechts.

Aanwijzingen en complimenten geven is dus helemaal prima, zolang je het maar op een ondersteunende en niet-controlerende manier doet.

DE INZICHTEN

Autonomie In strikte zin betekent autonomie *dat gedrag geheel en al voortkomt uit iemand zelf. Het is vrijwillig, zelfgekozen en niet opgelegd door anderen*. Natuurlijk zijn leerlingen nooit geheel vrij te doen en laten wat ze willen. Ze zitten op school om iets te leren, of ze dat nou wel of niet zelf willen. Maar binnen de kaders van een klas en lesdoelen kun je wel tegemoetkomen aan hun behoefte aan autonomie. Als een leerling het gevoel heeft zelf aan zet te zijn en zelf te mogen bepalen hoe hij een taak uitvoert, bevordert dat zijn inzet en motivatie. Met jouw gedrag kun je dat

gevoel beïnvloeden. Twee uitersten in leraarsgedrag daarbij zijn, zoals gezegd, de ondersteuners en de controleurs. De eersten verdiepen zich in de interesses, behoeftes en doelen van leerlingen, stemmen hun instructie daarop af en voeden zo het gevoel van autonomie en de intrinsieke motivatie. De *controlefreaks* dirigeren leerlingen naar hun eigen agenda en doelen, en stimuleren hooguit de extrinsieke motivatie.

Zo help je leerlingen Van de 21 gedragskenmerken horen er 11 bij een ondersteunende en 10 bij een controlerende stijl. Met hun experiment konden Reeve & Jang aantonen welke van deze kenmerken daadwerkelijk verbonden zijn met ervaren autonomie door leerlingen. 8 v/d 11 ondersteunende kenmerken bleken inderdaad het gevoel van autonomie te vergroten. Vragen wat een leerling wil, dicht bij het lesmateriaal zitten en uitleggen waarom iets belangrijk is, bleken van ondergeschikt belang. Dat laatste nuanceren beide onderzoekers wel: door uit te leggen waarom leerlingen iets moeten doen, laat je zien dat je rekening met hen houdt. 6 v/d 10 controlerende kenmerken ondermijnen het gevoel van autonomie bij leerlingen. Minder van belang bleken: de tijd dat jij als leraar aan het woord bent, deadlines benadrukken en prijzen als beloning.

Wel doen:

- Luisteren naar leerlingen
- Leerlingen toestaan op hun eigen manier een taak uit te voeren
- Leerlingen zelf aan het woord laten
- Prijzen als informatieve feedback – ‘goed gedaan!’
- Leerlingen aanmoedigen om moeite te doen en door te gaan – ‘je kunt het’, ‘je bent er bijna!’
- Open aanwijzingen geven – ‘als je eerst hiernaar kijkt ...’
- Openstaan voor eigen vragen van leerlingen – ‘dat is inderdaad belangrijk’
- Laten merken dat je je inleeft in leerlingen – ‘ik weet dat dit lastig is ...’

Liever laten:

- Het oefenmateriaal niet uit handen geven
- Te snel zelf de goede oplossing voordoen
- Te vroeg vertellen wat de goede oplossing/ het goede antwoord is
- Sturende aanwijzingen geven – ‘en nou kun je dit van dat aftrekken’
- Vertellen wat leerlingen (niet) moeten doen – ‘nee, je moet het anders vasthouden’
- Controlerende vragen stellen – ‘kun je voordoen wat ik je net heb verteld?’

IN DE KLAS

Als je iets van iemand gedaan wilt krijgen, helpt het om hem of haar tegemoet te komen. Zo is het ook met leerlingen: als je hun wat wilt leren, is het handig om rekening met hen te houden. Het onderzoek van Reeve & Jang helpt om je bewust te worden van je eigen gedrag en de effecten daarvan op leerlingen. Soms doe je dingen met de beste bedoelingen – zoals het goede antwoord geven – maar zo geef je leerlingen geen ruimte om zelf na te denken. De lijst met gedragskenmerken biedt je goede handvatten om ondersteunend les te geven. Natuurlijk moet je die lijst niet heilig verklaren. Zo is het bij het aanleren van nieuwe stof wel degelijk belangrijk en effectief om zelf voor te doen hoe iets moet. *Modeling* en het geven van uitgewerkte voorbeelden zijn belangrijke eerste stappen om leerlingen te helpen een taak of vaardigheid onder de knie te krijgen. Ook het stellen van controlevragen kan soms nuttig zijn, bijv. om inzicht te krijgen in hoe leerlingen denken. De hamvraag bij elk gedrag blijft: doe ik dit om leerlingen beter te laten leren of om het heft in eigen hand te houden?

KLEUTERS AAN ZET

Zoveel mogelijk uit de kinderen zelf laten komen, dat is de rode draad in de kleuterklassen op basisschool De Oversteek in Dreumel. De school werkt met unitonderwijs, waarbij 60 kleuters samen gebruikmaken van 5 verschillende ruimtes en allemaal les krijgen van alle kleuterjuffen. *'We beginnen de dag in stamgroepen, maar daarna mogen de kinderen zelf kiezen in welk deel van de unit ze willen werken, bijvoorbeeld in het atelier of op het bouwterrein',* vertelt juf Willems. *'Als je kinderen de ruimte geeft, zoeken ze zelf plekken en oplossingen om fijn aan de slag te gaan.'* De school zorgt voor een rijke leeromgeving en verder zijn kinderen vooral zelf aan zet, ondersteund door de leraar. *'Wij spelen mee en stellen daarbij vooral vragen',* vertelt Willems. Zo liet een jongen in de bouwhoek vol trots zijn creatie zien: *'Kijk juf, een boom!'* Willems: *'Alles wat ik zag, was een blok dat omhoog stond. Dus vroeg ik: "Hoe kan ik zien dat dit een boom is?" "Door de blaadjes." "O, kan ik die zien?" "Eh, nee." "Wat hebben we daarvoor nodig?" Uiteindelijk is hij op het plein samen met zijn maatje blaadjes gaan zoeken, die ze met een touwtje aan het blok hebben geregen. Dan zie je kinderen zo genieten! Ik had ook kunnen zeggen: "Mooie boom." Maar dan was het hele leerproces daar doodgebloed.'* Natuurlijk houden de leraren wel de leerdoelen in de gaten. Er zijn dagelijks 4 kringen voor rekenen en taal, waarbij de kinderen op niveau zijn ingedeeld. En ook bij het spelen kijken Willems en haar collega's steeds waar ze doelen kunnen koppelen aan de ideeën van kinderen. *'3 jongens waren vliegtuigjes aan het vouwen. Dus plakte ik tape op de grond. Rolmaat erbij, kijken wie het verst kan gooien! Heb je gelijk je rekenactiviteit.'* Willems is heel enthousiast over deze manier van lesgeven. *'Het is heerlijk om mee te gaan in de ideeën van kinderen. Ze leren zelf na te denken en ontdekken al vroeg dat je van fouten juist veel leert. Ik zie ze gewoon opbloeien.'*

- [Artikel](#) Willen, moeten en structuur in de klas
- [Artikel](#) Hoe vergroot je de autonomie van kleuters?
- [Kennissrotonde](#) Dragen flexibele leerplekken bij aan het gevoel van autonomie, het welbevinden en het leren van leerlingen?